

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Дубенко О. М.

Метою даної статті є дослідження закордонного досвіду у розрізі національного та міжнародного законодавства адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства і визначення напрямів його удосконалення з урахуванням наявної емпіричної та теоретичної бази у даній сфері. Досліджено сутність адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства з урахуванням напрацювання науковців та унормування цього питання у чинному законодавстві. Здійснено диференціацію змісту такого забезпечення в залежності від функціонального призначення відповідних норм.

Автором звернена увага на основні два напрями запозичення зарубіжного досвіду у цій сфері: 1) напрацювання узагальненої практики міжнародних судових інституцій на прикладі рішень Європейського суду з прав людини чи відповідних конвенцій та Рекомендацій Ради Європи; 2) безпосередньо національне законодавство на окремих країнах, як-то Франція, Німеччина, Нідерланди та Польща.

У адміністративно-правовому забезпеченні адміністративного судочинства розглянутих країн звернена увага на позитивні напрацювання щодо унормування цього питання у окремому законодавчому акті про адміністративні суди, наявність спеціалізації за видом публічно-правового спору, наявність удосконаленої процедури кадрового добору кандидатів на заняття посади судді, надання повноважень адміністративним судам щодо тлумачення рішень органів публічної влади та моделювання дії їх проектів, широка популяризація діяльності судів, досвід напрацювання механізмів системного характеру із забезпечення незалежності суддів, реалізації сутності судового контролю за діяльністю суб'єктів публічної влади, створення ефективної моделі системи правосуддя з питань реалізації політики із забезпечення службової етики і добросовісності. Особливу увагу приділено питанню формування системи е-правосуддя з відповідними складовими з огляду на зарубіжний досвід, що є одним з пріоритетних напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства в сучасних умовах.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, адміністративне судочинство, публічно-правовий спір, зарубіжний досвід.

Dubenko O. M. Foreign experience and directions for improvement of administrative and legal support of administrative proceedings

The purpose of this article is to study foreign experience in the context of national and international legislation on the administrative legal support of administrative proceedings and to determine directions for its improvement, taking into account the existing empirical and theoretical base in this field. The essence of administrative and legal provision of administrative proceedings has been studied, taking into account the work of scientists and the regulation of this issue in the current legislation. The content of such provision is differentiated depending on the functional purpose of the relevant norms.

The author drew attention to the main two directions of borrowing foreign experience in this area: 1) development of the generalized practice of international judicial institutions based on the example of decisions of the European Court of Human Rights or relevant conventions and Recommendations of the Council of Europe; 2) directly national legislation of individual countries, such as France, Germany, the Netherlands and Poland.

In the administrative and legal provision of the administrative judiciary of the considered countries, attention is paid to positive developments regarding the regulation of this issue in a separate legislative act on administrative courts, the presence of specialization by type of public-law dispute, the presence of an improved personnel selection procedure for candidates for the position of judge, the granting of powers to administrative courts regarding the interpretation of decisions of public authorities and modeling of the action of their projects, wide popularization of the activity of courts, experience in the development of mechanisms of a systemic nature to ensure the independence of judges, the implementation of the essence of judicial control over the activities of public authorities, the creation of an effective model of the justice system for the implementation of policies to ensure official ethics and integrity. Particular attention is paid to the issue of the formation of an e-justice

system with relevant components, taking into account foreign experience, which is one of the priority directions for improving the administrative and legal support of administrative proceedings in modern conditions.

Key words: administrative and legal support, administrative proceedings, public and legal dispute, foreign experience.

Постановка проблеми та її актуальність.

Навіть побіжний аналіз наявних суспільно-економічних тенденцій у розвитку світової спільноти та буття населення і державних інституцій в межах тієї чи іншої країни свідчать про прискорення явищ інтеграції соціальних зв'язків різних сфер існування країн сучасності, як наслідок урізноманітнення й збільшення процедур імплементації правових, моральних, релігійних та інших правил поведінки (норм). Такі процеси з найбільшою долею вірогідності зачіпають і процедури з розгляду та вирішення судом публічно-правових спорів в межах адміністративної юрисдикції, зокрема адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства.

У науці та практиці термін «забезпечення» завжди сприймався як аналог терміну «гарантія», тобто всі заходи, що гарантують виконання завдань адміністративного судочинства з урахуванням дотримання його основних принципів можуть сприйматись як такі, які створюють фундамент існування даної сфери суспільного буття. Разом з тим, адміністративно-правовий характер такого забезпечення свідчить про рівень залучення до цього напрямку діяльності саме суб'єктів публічної влади як виду суспільно-політичної влади, сферою функціонування якої є реалізація публічного інтересу.

Визначення нашою державою у керівних документах, зокрема у Конституції України, євроінтеграційних векторів розвитку свідчить про перспективність запозичення міжнародного досвіду у правовому регулюванні різних сфер життя українського суспільства, зокрема і адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства, що створює передумови для здійснення даного напрацювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства завжди було предметом дискусій низки науковців як загальнотеоретичного, так і адміністративного напрямку у розрізі загального та адміністративного судочинства. Так, А.А. Іванищук у дисертаційній роботі здійснив доктринальне дослідження теоретико-правових

засад адміністративно-правового забезпечення загалом судової влади в Україні, його механізму та напрямків удосконалення [1], у той час як Корчинський О.І. звузив вказаний предмет дослідження безпосередньо до адміністративно-правових засад функціонування адміністративного судочинства [2]. О.В. Бурдейна деталізувала характеристику адміністративно-правового забезпечення правового статусу державних службовців органів судової влади України, у тому числі й в рамках адміністративного судочинства [3]. О.Л. Стасюк опрацював питання адміністративно-правового забезпечення діяльності судової влади у контексті реалізації нею правоохоронної функції в Україні [4] та імплементації напрацювань Європейського суду з прав людини у зазначену сферу судочинства нашої держави [5]. Не менш актуальними та такими, що вирішують завдання вирішення характерних рис інноваційного розвитку адміністративного судочинства, є дослідження щодо адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства загалом [6], а також безпосередньо адміністративного судочинства в Україні [7].

Наявні також і напрацювання міжнародного досвіду щодо адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства та шляхів його запозичення на прикладі робіт: О.В. Закаленко щодо впровадження міжнародно-правових стандартів у дану сферу публічної діяльності з огляду на масив судової практики Європейського суду з прав людини [8], М.А. Бояринцевої з приводу удосконалення нормативного та організаційного підґрунтя функціонування адміністративного судочинства [9], В.С. Дорош з питань імплементації досвіду міжнародно-правового регулювання адміністративного судочинства із захисту прав людини [10], С.В. Жуков щодо дослідження зарубіжного досвіду правового забезпечення доброчесності судової системи, у тому числі адміністративного судочинства [11] та інших.

Безумовно, викладене свідчить про кількісну й якісну характеристику проведених досліджень питання адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства загалом та у проєкції запозичення закордонного досвіду, однак з урахуванням безмежності наукової думки та мінливості суспільних відносин і їх об'єктивного буття даний напрямок зберігає актуальність для подальших наукових розвідок, а тому може бути предметом цього дослідження.

Метою даної статті є дослідження закордонного досвіду у розрізі національного та міжнародного законодавства адміністративно-правового

забезпечення адміністративного судочинства і визначення напрямів його удосконалення з урахуванням наявної емпіричної та теоретичної бази у даній сфері.

Виклад основного матеріалу. Сутність адміністративно-правового забезпечення судової влади досить доречно окреслена А.А. Іванищуком, який виокремив такі риси цього правового поняття: 1) сукупність норм адміністративного права, що розвивають та уточнюють конституційні норми; 2) формування останніми гарантій дійсної незалежності судової гілки влади та недоторканості суддів відповідного виду правосуддя; 3) спрямованість цих норм на створення належних умов для реалізації суддями основного свого призначення: захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави й суспільства [1, с. 26].

Малихіна В.В. слушно деталізувала зміст адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства у наступних його проявах: 1) сукупність організаційно-правових заходів адміністративного, фінансового, інформаційного та матеріально-технічного характеру, що спрямовані на створення відповідних умов для функціонування адміністративного судочинства; 2) здійснення державного управління у сфері організації діяльності органів судової влади; 3) створення кадрового потенціалу як серед суддів, так і серед інших службовців органів судової влади; 4) інноваційні заходи з реформування адміністративного судочинства і його адміністративно-правового забезпечення, що є логічним продовженням попередніх трьох складових [12, с. 194-195].

О.І. Корчинський розглядає організаційно-правове забезпечення адміністративного судочинства як сукупність адміністративно-правових норм, що окреслюють мету, основні завдання і принципи організації та діяльності адміністративних судів, а також інші основоположні категорії (функції, суб'єкти, механізми та взаємозв'язки), які разом створюють умови для забезпечення захисту прав та інтересів людини в публічно-правовій сфері [2, с. 4].

Відповідним чином А.А. Шарая пропонує розглядати реалізацію принципів адміністративного судочинства в якості забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів осіб, що підтверджує висловлену вище думку з приводу складових адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства [13, с. 374].

Враховуючи викладені думки, а також проаналізувавши положення чинного законодавства,

зокрема Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та Кодексу адміністративного судочинства України, необхідно наступним чином сформулювати поняття адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства. Адміністративно-правовим забезпеченням адміністративного судочинства є сукупність цивільних та цивільно-процесуальних норм організаційно-правового характеру, що покликані створити умови зі справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. При цьому з огляду на функціональні призначення такі норми слід поділити на: 1) ті, які безпосередньо сприяють реалізації принципів цивільного судочинства; 2) створюють умови для інстанційної діяльності судів адміністративної юрисдикції; 3) визначають правовий статус суддів та присяжних (призначення, виконання повноважень та їх припинення, притягнення до дисциплінарної відповідальності); 4) створюють умови для матеріального та соціального захисту цих осіб, зокрема через відповідне суддівське самоврядування; 5) забезпечують професійну відповідність суддів (навчання, підвищення кваліфікації, процедура визначення рівня відповідності кваліфікаційним вимогам, правове положення Національної школи суддів України); 6) регулюють питання правового статусу Державної судової адміністрації України, апарату суду, служби організаційного забезпечення роботи та охорони суду, а також Служби судової охорони; 7) забезпечують реалізацію інших організаційно-правових заходів адміністративного, фінансового, інформаційного та матеріально-технічного характеру, у тому числі інноваційного характеру (забезпечення діяльності елементів електронного суду).

У контексті наведеного змісту прояву адміністративно-правового забезпечення судової влади можна навести певний закордонний досвід у цій сфері. Так, у французькому законодавстві пропонується виділяти такі риси наведеної категорії: 1) інстанційний прояв адміністративної юрисдикції; 2) чітке визначення правового статусу посадових осіб, що здійснюють судочинство (призначення, у тому числі з числа державних службовців, викладачів закладів вищої освіти юридичного профілю, посадових осіб органів місцевого самоврядування, виконання повноважень та їх припинення); 3) функціонування системи

навчання та підвищення кваліфікації в рамках діяльності Французької національної школи суддів, діяльність якої забезпечується Міністерством юстиції; 4) покладення на останнє обов'язків щодо матеріально-технічного забезпечення діяльності суддів та судової системи; 5) забезпечення діяльності Трибуналу конфліктів, який розглядає питання підсудності та формування єдиної правозастосовної практики; 6) забезпечення функціонування спеціальних рад з виключними повноваженнями розгляду окремих категорій справ, що сприяє більш оперативному та професійному розгляду справ з урахуванням специфіки відповідного публічно-правового спору [12, с. 100-104]; 7) з огляду на володіння спеціальними знаннями у сфері адміністративного права і здатність з'ясувати законність та змодельовати наслідки дії відповідного публічно-правового акта делегування адміністративним судам дорадчих та консультаційних повноважень щодо діяльності публічних адміністрацій, як наслідок можливість прийняття рішення про відміну або зміну відповідного управлінського правового акту; 8) стабільність перебування судді на посаді без можливості будь-якого переміщення без його згоди; 9) створення умов лише для колегіального прийняття рішення по адміністративній справі; 10) забезпечення належного виконання відповідних судових рішень по адміністративним справам юридичними санкціями у формі штрафів [10, с. 155]. З наведеного, вочевидь, слушним до запозичення є: наявність спеціального закону щодо діяльності адміністративних судів; практика французького законодавства з приводу детального унормування правового положення посадових осіб, які здійснюють судочинство, й допущення до цієї категорії осіб, які пропрацювали в органах публічної влади та у закладах освіти юридичного профілю; наявність спеціальних рад з розгляду публічно-правових спорів певної категорії; надання повноважень адміністративним судам повноважень щодо тлумачення рішень органів публічної влади та моделювання дії їх проектів.

У Німеччині адміністративно-правове забезпечення адміністративного судочинства визначено Законом про адміністративні суди та вирізняється такими рисами: 1) досить напрацьовані інструменти, що забезпечують публічність адміністративного судочинства через висвітлення їх роботи в засобах масової інформації, мережі Інтернет, створення освітніх програм з доведення змісту діяльності відповідних судових інстанцій у освітніх закладах із залученням до цих заходів

суддів-адміністративістів; 2) системний підхід до формування підвалин суддівської незалежності, що включає заходи: нормативно-правові, освітньо-громадські, із забезпечення особистого життя; 3) доступність до суддівської посади широкого кола осіб, навіть без практичного досвіду роботи в галузі права, за умови складання державного іспиту та мають дворічний практичний досвід в органах державної влади; 4) наявна спеціалізація адміністративних судів; 5) інстанційний прояв адміністративної юрисдикції [12, с. 89-99]; 6) можливість розгляду публічно-правових спорів за ініціативи не лише фізичних, але й юридичних осіб; 7) забезпечення виконання судового рішення у адміністративній справі відповідними штрафними санкціями [10, с. 156]. Позитивними напрацюваннями адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства в цій країні може бути визнаним: широка популяризація діяльності судів; напрацьовані механізми системного характеру із забезпечення незалежності суддів; доступність до суддівської посади широкого кола осіб без практичного досвіду, але з мінімальним періодом роботи в державних органах; наявність спеціалізації адміністративних судів.

Найближча за етимологією формування відповідного організаційно-правового забезпечення адміністративного судочинства серед країн Європейського Союзу є Польща, відмітними рисами існування даного виду судочинства якої є: 1) наявність окремого нормативного акта, що формує відповідні юридичні підвалини (Закон «Про адміністративні суди» 2002 року); 2) реалізація завдання щодо судового контролю за діяльністю органів державного управління, урегулювання обсягу та змісту повноважень органів публічної влади; 3) інстанційний підхід у структурі судів адміністративної юрисдикції; 4) ускладнена процедура допуску до посади судді у порівнянні з порядком зайняття такої посади у інших судах (допуск осіб, що мають стаж роботи в суді на будь-яких посадах або наукову ступінь у відповідній сфері права); 5) обов'язковість досудової форми захисту порушеного права чи інтересу; 6) ненормований робочий час судді із забезпеченням умовами роботи онлайн за допомогою власної вебсторінки [12, с. 106-111]. Позитивним надбанням Польщі у питанні, що є предметом даного дослідження, є: поширене залучення е-інструментів у діяльність судді; наділення додатковими вимогами умов доступу кандидатів до зайняття посади судді; реалізації сутності судового контролю за діяльністю суб'єктів публічної влади.

Вагомою складовою у діяльності адміністративних судів сучасності є забезпечення добросовісності суддів. За аналогією з українським органом, Громадською радою добросовісності, який є дорадчим органом у відповідній діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, що є проявом залучення громадських формувань до контролю за діяльністю суддівської влади, у європейських країнах повноцінно функціонують схожі інституції та політики. Таким суб'єктом є Національне бюро добросовісності (Нідерланди) як орган, що надає підтримку державним інституціям з приводу реалізації заходів у сфері етики та добросовісності, виконує завдання із: реалізації політики із забезпечення службової етики і добросовісності; здійснення різних заходів із оперування професійними знаннями у сфері адміністративного судочинства; реалізація заходів різного характеру із популяризації, поширення, удосконалення політики добросовісності в галузі правосуддя. В межах реалізації змісту заходів із підтримання політики добросовісності в Німеччині прийнято виокремлювати такі риси: урізноманітнення процедур добору кандидатів на заняття посади судді; диференціація критеріїв для здійснення такої процедури не тільки в рамках професійних вимог, зокрема через визначення відповідних соціальних компетенцій такої особи; широка публічність таких процедур; збільшення критеріїв для вивчення професійних, соціальних та інших якостей кандидатів [11].

Інноваційність адміністративного судочинства у формі електронного суду є яскравим проявом міжнародної практики на прикладі відповідних рішень Європейського суду з прав людини з питань запровадження елементів електронного судочинства. Так, наведена міжнародна судова інстанція у рішенні по справі «Товариство партнерів-адвокатів проти Словаччини» 2009 року створила прецедент, де звернула увагу на непропорційне обмеження права заявника на ефективне представлення справи у суді, тобто порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, саме внаслідок відмови національним судом у відкритті провадження, залишення справи без руху чи повернення позову, який поданий у електронній формі [6, с. 7]. Одним з перших міжнародних судових інстанцій, яка забезпечила впровадження елементів електронного судочинства в сучасних інформаційно-технічних умовах став Міжнародний кримінальний суд у Гаазі. Така позиція є відлунням змісту політики е-демократії у Рекомендаціях Ради Європи, в яких зокрема закладені підвалини для розвитку

е-медіації та е-правосуддя в якості форм захисту прав та інтересів осіб, у тому числі й з публічно-правових спорів. Під е-правосуддям розуміється використання інформаційно-комп'ютерних технологій при здійсненні правосуддя у контексті забезпечення електронної комунікації, обміну даними, доступу до судової інформації статичного та динамічного характеру, що вирішує низку піднятих вище питань, в першу чергу щодо обізнаності пересічних громадян у цій сфері діяльності публічної влади, а також формування відповідного іміджевого образу суду відповідної юрисдикції [14, с. 11-12].

Дійсно, необхідно погодитись, що електронний суд є інформаційно-технологічним надбанням сучасного правосуддя у країнах Європи, що являє собою подовження реалізації відповідних уніфікованих європейських нормативних документів в рамках судової гілки влади. Наведене створює передумови запозичення досвіду е-правосуддя з переходом від епізодичного, поелементного використання засобів такої форми відправлення правосуддя, у тому числі й адміністративного, до системного впровадження засобів інформаційного і комп'ютерного супроводження судочинства з огляду на рівень та можливості технічної та інтелектуальної складових у наведеній сфері.

Висновки. Отже, адміністративно-правовим забезпеченням адміністративного судочинства є сукупність цивільних та цивільно-процесуальних норм організаційно-правового характеру, що покликані створити умови зі справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. У даному контексті диференційовано такі норми на: 1) ті, які безпосередньо сприяють реалізації принципів цивільного судочинства; 2) створюють умови для інстанційної діяльності судів адміністративної юрисдикції; 3) визначають правовий статус суддів та присяжних (призначення, виконання повноважень та їх припинення, притягнення до дисциплінарної відповідальності); 4) створюють умови для матеріального та соціального захисту цих осіб, зокрема через відповідне суддівське самоврядування; 5) забезпечують професійну відповідність суддів (навчання, підвищення кваліфікації, процедура визначення рівня відповідності кваліфікаційним вимогам, правове положення Національної школи суддів України); 6) регулюють питання правового статусу Держав-

ної судової адміністрації України, апарату суду, служби організаційного забезпечення роботи та охорони суду, а також Служби судової охорони; 7) забезпечують реалізацію інших організаційно-правових заходів адміністративного, фінансового, інформаційного та матеріально-технічного характеру, у тому числі інноваційного характеру (забезпечення діяльності елементів електронного суду).

З метою визначення зарубіжного досвіду удосконалення адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства можуть бути взятими напрацювання як узагальненої практики міжнародних судових інституцій на прикладі рішень Європейського суду з прав людини чи відповідних конвенцій та Рекомендацій Ради Європи, так і безпосередньо національне законодавство на прикладі таких країн як Франція, Німеччина, Нідерланди та Польща. У французькому законодавстві виділено: наявність спеціального закону щодо діяльності адміністративних судів; практика французького законодавства з приводу детального унормування правового положення посадових осіб, які здійснюють судочинство, й допущення до цієї категорії осіб, які пропрацювали в органах публічної влади та у закладах освіти юридичного профілю; наявність спеціальних рад з розгляду публічно-правових спорів певної категорії; надання повноважень адміністративним судам повноважень щодо тлумачення рішень органів публічної влади та моделювання дії їх проектів. Відповідним чином у німецькому: широка популяризація діяльності судів; напрацьовані механізми системного характеру із забезпечення незалежності суддів; доступність до суддівської посади широкого кола осіб без практичного досвіду, але з мінімальним періодом роботи в державних органах; наявність спеціалізації адміністративних судів. На додачу до зазначеного польський досвід свідчить про поширене залучення е-інструментів у діяльність судді; наділення додатковими вимогами умов доступу кандидатів до зайняття посади судді; реалізації сутності судового контролю за діяльністю суб'єктів публічної влади.

Досить раціональною є нідерландська модель системи правосуддя з питань реалізації політики із забезпечення службової етики і добросовісності; здійснення різних заходів із оперування професійними знаннями у сфері адміністративного судочинства; реалізації заходів різного характеру із популяризації, поширення, удосконалення політики добросовісності в галузі правосуддя.

Не менш вагомими є передумови запозичення європейського досвіду е-правосуддя з переходом від епізодичного, поелементного використання засобів такої форми відправлення правосуддя, у тому числі й адміністративного, до системного впровадження засобів інформаційного і комп'ютерного супроводження судочинства з огляду на рівень та можливості технічної та інтелектуальної складових у наведеній сфері.

Низка інших питань, серед яких забезпечення реалізації принципів адміністративного судочинства, створення умов для діяльності посадових осіб судової адміністрації, специфіки правового статусу підрозділів судової охорони та інше залишилися поза межами розгляду, що актуалізує подальші розвідки у цій сфері.

Література

1. Іванищук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні. Автореферат дис....докт. юрид. наук. Київ, 2017. 36 с.
2. Корчинський О.І. Правові засади організації адміністративного судочинства в Україні. Автореферат дис....канд. юрид. наук. Львів, 2019. 19 с.
3. Бурдейна О.В. Удосконалення адміністративно-правового регулювання статусу державних службовців органів судової влади України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 252-255.
4. Стасюк О.Л. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів судової влади у сфері реалізації правозахисної функції в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Випуск 3 (39). С. 153-156.
5. Стасюк О.Л. Європейський суд з прав людини як засіб адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції в Україні. *Правові новели*. 2018. № 6. С. 109-114.
6. Куценко В.Д. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення електронного суду в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2007. Вип. 6. Т. 2. С. 3-9.
7. Пятигора К.В. Правове регулювання електронного адміністративного судочинства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 340-343.
8. Закаленко О.В. Трансформація правової категорії «адміністративний позов» крізь призму міжнародно-правових стандартів про захист прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 282-285.
9. Бояринцева М.А. Напрями вдосконалення організації адміністративного судочинства в Україні.

Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 4 (25). Т. 3. С. 3-7.

10. Дорош В.С. Міжнародне адміністративне судочинство в захисті прав людини. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 151-162.

11. Жуков С.В. Зарубіжний досвід правового забезпечення добросовісності суддів. *Право.ua*. 2018. № 3. С. 69-73.

12. Малихіна В.В. Організаційно-правове забезпечення адміністративного судочинства в Україні. Дисертація докт. філософії. Дніпро, 2021. 225 с.

13. Шарая А.А. Реалізація принципів адміністративного судочинства - гарантія ефективного захисту прав, свобод та інтересів осіб. *Юридич-*

ний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 371-375.

14. Електронна демократія. Біла книга державної політики. / за ред. С. Панцира. Київ, 2015. 43 с. URL: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/Elektronna-demokratiya.pdf> (дата звернення 20.09.2022).

Дубенко О. М.,
ORCID: 0000-0002-0443-7168
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ